

LA QÜESTIÓ DE LES EXCLAMATIVES*

1. PREÀMBUL

La voluntat de conèixer amb profunditat una llengua demana, també, estudiar aquelles construccions que tradicionalment s'han considerat secundàries o de poc interès des del punt de vista gramatical. El que pretén aquest article és donar protagonisme a un tipus d'oració que no ha estat prou ben definida fins ara: l'oració exclamativa.

L'impediment immediat amb què topem a l'hora de delimitar què entenem per *oració exclamativa* (d'ara en endavant *EXC*) és que existeix una noció preteòrica del concepte *exclamatiu* i que relacionem amb una entonació característicament no declarativa, no interrogativa i que requereix l'ús d'un signe d'admiració (o d'exclamació).

I el segon desavantatge que trobem és que ni les gramàtiques descriptives de les llengües romàniques ni els lingüistes teòrics es posen d'acord sobre l'existència d'un tipus oracional que es pugui denominar *exclamatiu*. No es posa en dubte que hi hagi actes de parla exclamatus (domini de la pragmàtica), sinó que puguem establir unes marques formals (domini de la sintaxi) i de significat (domini de la semàntica) que identifiquin certes oracions com a *EXC*.

L'objectiu principal d'aquest article és proporcionar al lector uns criteris gramaticals que li permetin no sols discernir entre una *EXC* i

* Aquest treball ha estat possible gràcies als ajuts BF2003-08364-C02-01 (Ministerio de Educación y Ciencia i FEDER) i 2001SGR 00150 (DURSI, Generalitat de Catalunya) i a una beca predoctoral de formació de personal investigador (FI, AGAUR). Vull agrair a Xavier Villalba la seva col·laboració, i les seves idees i els seus comentaris, els quals han fet possible la redacció d'aquest article, i a Gemma Rigau, la seva revisió atenta. Els errors que hi hagi són tots responsabilitat meua.

una expressió proferida amb una entonació singular, sinó també diferenciar una exclamativa d'altres oracions que són formalment semblants a les *EXC*, però que difereixen en aspectes substancials. Les anomenarem *falses exclamatives* (d'ara en endavant *FE*) i les agruparem en quatre classes.

Per tot això, cenyim la recerca a la classe d'exclamatives que són al mateix temps les més estudiades i les que més susceptibles són de crear confusió: les anomenades exclamatives-*qu*, que com el seu nom indica, són aquelles que estan introduïdes per un mot-*qu* com *que*, *com* o *quin* (1). Queden fora de l'abast d'aquest article (per motius d'espai, però no d'interès) les exclamatives introduïdes pel sintagma *quant-* + N (2), les que tenen una forma superficial equiparable a un sintagma determinant (3) o un tipus particular d'exclamativa del català que conté un *que* expletiu i un presumpte pronom partitiu (4) (veg. VILLALBA (2003) per una anàlisi de frases com (4)).

- (1) a. Que llaminer que és aquest marrec!
       b. Com m'agrada anar d'excursió!
       c. Quina estona tan agradable que he passat amb els teus nebots!
- (2) Quanta pols que hi ha a les golfes!
- (3) La mandra que fa aixecar-se un dia com avui!
- (4) Que n'és de llaminer aquest marrec!

La primera secció de l'article s'ocuparà de presentar les oracions que posen al calaix de sastre de les exclamatives les gramàtiques descriptives i esmenar la confusió terminològica; a la segona secció mostrarem els criteris que s'han proposat darrerament en lingüística teòrica per definir les exclamatives i les conseqüències d'aquesta tria; a continuació explicarem la classificació de les *FE* en quatre grups; tot seguit proposarem un seguit de proves formals que singularitzen les *EXC*; interpretarem els resultats d'aplicar aquestes proves sobre les *EXC* i sobre cadascuna de les *FE* i, per acabar, farem una proposta inicial sobre les característiques bàsiques de les *EXC*.

2. EXCLAMACIONS, EXCLAMATIVES I PREGUNTES EXCLAMATIVES

La poca atenció que han rebut les exclamatives ha anat acompanyada d'un desgavell en la nomenclatura.¹ Fins i tot a les gramàtiques descriptives del català i del castellà s'empren termes com *oracions exclamatives*, *exclamacions* i *preguntes exclamatives* per referir-se a un conjunt de construccions no gaire homogeni.

La distinció més evident és la que podem establir entre *exclamativa* i *exclamació*. Denominarem *exclamació* un subtipus de l'acte de parla expressiu, al qual tradicionalment se li atorga la funció d'expressar els sentiments del parlant. En tot cas, és un terme que pertany a la pragmàtica i que, per tant, no podem comparar, posem per cas, al terme *interrogativa*, que pertany a la sintaxi.² D'altra banda, una *exclamativa* és una construcció sintàctica amb característiques que discutirem al llarg d'aquest article. No ens centrarem, doncs, en les diverses construccions que hom pot emprar per proferir una exclamació, sinó en la definició precisa d'una oració exclamativa, en tant que tipus oracional.

Abans, però, discutim l'ús que fan dels termes en qüestió la *Gramàtica del català contemporani* (d'ara endavant *GCC*) i la *Gramàtica descriptiva de la lengua española* (d'ara endavant *GDLE*). A la citació de (5), Payrató (2002: 1213) fa ús de l'expressió *modalitat exclamativa entesa en sentit ampli* per referir-se precisament a un acte de parla, no a una construcció sintàctica:³

1. I també en la tria del signe de puntuació. Segurament el criteri per escollir el signe interrogatiu o l'exclamatiu depèn del volum de veu que se suposa que empra el parlant que profereix una o altra frase. Vegeu, però, aquest exemple curiós —i correcte d'acord amb la normativa— que se cita a BOSQUE (1984: 292):

(i) ¡Cómo que no estás de acuerdo?

2. Són conceptes que formen part de diferents disciplines i que es descriuen amb diferents valors. Per exemple, d'un acte de parla en podem avaluar la capacitat de modificar la informació que comparteixen els parlants en un determinat context (el *Common Ground*, en termes de STALNAKER 1978), i d'una construcció gramatical en podem discutir l'acceptabilitat en un determinat dialecte.

3. Sobre aquest punt, pot ser interessant remetre el lector a la discussió de Zanuttini i Portner (2003) sobre la distinció entre força il·locutiva (en anglès, *illocutionary*

- (5) La modalitat exclamativa entesa en sentit ampli engloba, per començar [...], qualsevol tipus d'oració declarativa, interrogativa o imperativa que quedi a més a més submodalitzada, prosòdicament, gràcies a una entonació característica [...], amb valors que van més enllà de l'assertió, el dubte, la pregunta, l'ordre o el prec neutres.

En efecte, cal pensar que no sols una oració exclamativa pot encarnar els valors d'un acte de parla exclamatiu. Amb tot, la citació de (6) del mateix autor posa una mica de foscor a la distinció que tot just havíem formulat:

- (6) [...] patrons similars als de les interrogatives, però que ja no vehiculen preguntes sinó que s'han gramaticalitzat com a exclamacions [...]

Amb paraules de Payrató, hi ha interrogatives gramaticalitzades com a exclamacions. No queda prou clar si les oracions a les quals fa esment —les de (7)— són formalment (gramaticalment) interrogatives o exclamatives, i si considera que una exclamació és un determinat tipus oracional.

- (7) a. ¡Que hi puc fer!
b. ¡Que dius!

De les paraules següents coneixem que considera «clàusules exclamatives de tota mena» seqüències com *¡Els dònuts!*, *¡La Mare de Déu!* o *¡La mare que el va parir!*, i que inclou dins de l'esmentada modalitat exclamativa els fragments oracionals com *¡Quina pudor!*, les interjeccions com *¡Ep!* o *¡Dimoni!* i les onomatopeies com *¡Bum-bum!*

---

force) i modalitat oracional (*sentence mood* o *sentential force*, en anglès). La primera s'empra en pragmàtica per denominar la funció discursiva d'una estructura sintàctica, com la força interrogativa o asseverativa (quan Payrató es refereix a la *modalitat oracional en sentit ampli* parla en aquests termes). En canvi, la modalitat oracional s'aplica a la informació codificada a la sintaxi que identifica una oració com a declarativa, interrogativa, imperativa o exclamativa.

És prou interessant observar que Brucart i Rigau (2002: 1572), en el seu capítol sobre la quantificació, paren atenció a unes oracions que s'assemblen molt a les de (7).

- (8) a. ¡Oh!; Què veig!
 b. ¡Renoi!; Amb qui surts!

Heus aquí la interpretació que en fan:

- (9) El quantificador exclamatiu *quin* procedeix del pronom interrogatiu llatí. No és estrany, doncs, que els pronoms *què* i *qui* també s'usin en les oracions de modalitat exclamativa.

De nou topem amb l'expressió *modalitat exclamativa*. En aquest cas, però, hem de suposar que els autors l'empren en l'accepció sintacticosemàntica i no pragmàtica. En altres paraules, consideren les frases de (8) com a exclamatives. Segueixen així:

- (10) [...] el parlant pondera les propietats de la cosa vista o de la persona que acompanya l'interlocutor. L'ús de l'element exclamatiu dóna per suposat que sabem quines són aquestes propietats.

D'altra banda, també mencionen l'existència d'oracions exclamatives subordinades com les d'(11):

- (11) a. ¡Mireu què faig!
 b. ¡Si sabessis amb qui surt...!

Ja avancem que en aquest article no considerarem *EXC* ni les oracions de (7), ni les de (8) ni les d'(11). Però abans de desenvolupar les raons per argüir que les exclamatives tenen unes propietats diferents, fem un cop d'ull al tractament que en fa Alonso Cortés (1999) a la *GDLE*. En concret, reprèn un terme encunyat per Navarro Tomás (1948): *preguntes exclamatives*.

- (12) a. ¡Quién supiera escribir!
 b. ¡De quién me hablas!
 c. ¡Mira quién habla!

Pel que es desprèn de (12), aquesta expressió engloba no sols les frases de (7) i (8) (que correspondrien a (b)), sinó també a les d'(11) (que correspondrien a (c)). Alonso Cortés interpreta que aquestes frases contenen *força illocutiva exclamàtoria*, que és l'encarregada de transmetre l'estat mental del parlant de sorpresa, admiració, ensurt, etc.

Més endavant, però, afirma:

- (13) [...] la fuerza ilocutiva exclamatoria [...] puede también quedar expresada bajo la forma de una oración interrogativa. Sin embargo, cuando la fuerza exclamatoria aparece bajo forma interrogativa, sin que la palabra-*cu* efectúe ponderación alguna, entonces el aserto implicado por el hablante es positivo. En este caso la pregunta es exclamativa.

Es refereix a casos com els de (14), on el contingut del parèntesi és la resposta pressuposada.

- (14) a. ¡Qué dirá usted que le he encontrado en un bolsillo!
 (→ ¡Una bota de mujer!)
 b. ¡Qué querrá esta arpía! (→ Algo)

D'aquesta forma obtenim un quart tipus de pregunta exclamativa. Tot i l'encert de posar en relleu que hi ha unes oracions que són d'identitat dubtosa,⁴ Alonso Cortés adopta una nomenclatura que pot ser enganyosa. Ens expliquem: una pregunta no és un objecte sintàctic, sinó pragmàtic. La construcció sintàctica és l'oració interrogativa.

4. Noteu que BOSQUE (1984) considera exclamatives (i no ja preguntes exclamatives) oracions com la d'(i) i (ii), i GUTIÉRREZ-REXACH (1999), oracions com (iii) i (iv).

(i) ¡Qué dicen!
 (ii) Mira quién está ahí
 (iii) ¡Quién pudiera volar!
 (iv) ¡Cómo has podido hacer esto!

Sembla fora de dubte que les oracions de (12) i (14) no les profereix un parlant amb la intenció d'obtenir una resposta de l'interlocutor. Estrictament, doncs, no són preguntes. El que defensarem en aquest article és que són oracions interrogatives amb característiques particulars, emprades en uns determinats contextos i no uns altres.

Arribats en aquest punt, fóra bo preguntar-se per què existeix aquesta confusió en llengües romàniques com el català i el castellà (i podríem afegir el gallec o l'occità). Hi ha raons sintàctiques consistents a banda del que és obvi: totes aquestes construccions contenen elements-*qu* i estan proferides amb una actitud no neutral. En aquestes llengües de subjecte nul (que no requereixen un pronom de subjecte que precedeixi el verb) l'ordre de mots en una interrogativa és exactament el mateix que en una *EXC*, a saber, el subjecte en forma de sintagma determinant apareix darrere del verb i, addicionalment, res no pot aparèixer entre el sintagma-*qu* i el verb (ja sigui el subjecte o un complement circumstancial):

- (15) a. Què diu la Maria?
 b. *Què la Maria diu?
 c. Què va dir (ahir) la Maria (ahir)?⁵
 d. *Què ahir va dir la Maria?
- (16) a. Quines coses que diu la Maria!
 b. *Quines coses que la Maria diu!⁶
 c. Quines coses que va dir (ahir) la Maria (ahir)!
 d. *Quines coses que ahir va dir la Maria!

Per concloure, sembla que podem haver convençut el lector de la necessitat d'anar més enllà de les etiquetes poc aclaridores i esbri-

5. Per no desviar-nos del tema que ens ocupa no discutirem si *la Maria* és el subjecte en la seva posició canònica o si el sintagma està dislocat a la dreta. Sols ens fixem en les restriccions dictades pel sintagma-*qu*.

6. Noteu que la partícula *que* sí que apareix entre el sintagma-*qu* i el verb. Per simplificar, i a falta d'una explicació prou convincent, avançarem que és l'únic element que apareix en aquesta posició i forma part dels trets sintàctics de les exclamatives en català (tal com mostrem tot seguit, la presència de la partícula *que* distingeix les exclamatives de les interrogatives).

nar quines diferències hi ha entre les *EXC* i les *FE*. Comencem per comprovar si els lingüistes teòrics fan una proposta que ens serveixi per al català.

3. LES APORTACIONS DE LA LINGÜÍSTICA TEÒRICA

Fins aquí hem esbossat les gramàtiques descriptives i hem descobert que hi ha oracions-*qu* que tenen un comportament sintàctic semblant en llengües romàniques de subjecte nul i que aquest fet provoca desconcert a l'hora de dirimir què és una exclamativa i què és una interrogativa. Tot seguit repassarem el que en diuen els lingüistes teòrics.

Concretament, apuntarem les propietats que destaquen Zanuttini i Portner (2003) en un article de gran repercussió que recull les aportacions fetes fins al moment sobre les oracions exclamatives. Sense entrar en detalls, mostrarem que el prototipus de construcció que emergeix de la seva anàlisi és massa lax i que les proves que presenten no serveixen per caracteritzar les *EXC* en català.⁷

Dale Elliott, en els seus treballs de 1971 i 1974, és el primer autor a fer notar que, malgrat la semblança entre interrogatives i *EXC*, hi ha proves formals que demostren que aquestes últimes mereixen ser tractades com un tipus oracional a part. Les dades que maneja són de l'anglès, una llengua les interrogatives de la qual presenten inversió entre subjecte i verb, a diferència de les *EXC*. Per tant, sembla obvi com es poden diferenciar les unes de les altres. El problema arriba quan ens topem amb les interrogatives i *EXC* subordinades, les quals semblen formalment idèntiques, ja que cap oració-*qu* subordinada presenta inversió. Per exemple:

- (17) I know how tall Pau is.
       'Sé com és d'alt en Pau.'

7. Remetem el lingüista teòric a les fonts, Elliott (1971 i 1974), Grimshaw (1979) i els mateixos Zanuttini i Portner (2003) per valorar-ne els detalls.

Els autors que han escrit sobre EXC (GRIMSHAW (1979), GUTIÉRREZ-REXACH (1996) o ZANUTTINI i PORTNER (2003)) han seguit Elliott quan afirma que l'oració-*qu* de (17) té una doble interpretació. Pot entendre's com una interrogativa si la frase significa que el parlant sap la resposta a la pregunta *Com és d'alt en Pau?*, i pot entendre's com una EXC si significa que el parlant sap que el grau d'alçada d'en Pau és molt alt. Però quan entre el mot-*qu how* ('com, que') i l'adjectiu hi apareix *very* ('molt'), aleshores la frase sols es pot interpretar com una exclamativa.⁸

- (18) I know how very tall Pau is.
'(lit.) Sé com de molt alt és en Pau.'

Tenint present aquesta prova formal per distingir els dos tipus oracionals (interrogatives i EXC), Elliott mostra que les EXC no es poden subordinar en els mateixos predicats que les interrogatives. Compareu (19) i (20).

- (19) Predicats que no seleccionen EXC
a. *I wonder how very tall Pau is.
'(lit.) Em pregunto com de molt alt és en Pau.'
b. *I don't know how very tall Pau is.
'(lit.) No sé com de molt alt és en Pau.'

- (20) Predicats que seleccionen EXC
a. It's amazing how very tall Pau is.
'(lit.) És sorprenent com de molt alt és en Pau.'
b. I can't believe how very tall Pau is.
'(lit.) No em puc creure com de molt alt és en Pau.'

Els verbs de (19) seleccionen oracions-*qu* que fan de preguntes. Però les exclamatives no fan aquesta funció, ja que el parlant que profereix una EXC no crida l'atenció del destinatari perquè l'informi del grau d'alçada d'en Pau, ans al contrari. El que es desprèn dels exem-

8. Per la traducció es pot veure que aquesta prova no serveix per al català, el qual no permet que *molt* aparegui entre el mot-*qu* i l'adjectiu.

ples de (20) és que el parlant coneix aquest grau d'alçada i informa el destinatari de la impressió que li causa (sorpresa, en aquest cas), per la qual cosa inferim que és més gran del que s'havia imaginat. Dels verbs principals de (18) i (20) se'n diuen *factius* (cf. KIPARSKY i KIPARSKY 1970) i es caracteritzen per introduir oracions que es pressuposen certes. Grimshaw (1979) va més enllà i afirma que part del significat de les *EXC* està pressuposat. Per això són compatibles amb els predicats *factius*. En concret, la pressuposició de les *EXC* d'aquests exemples seria que en Pau és alt.

La pregunta que se'ns planteja immediatament és: aquest comportament no hauria de ser extensible a les exclamatives-*qu* del català? D'entrada, seria esperable que els predicats *factius* també seleccionessin *EXC* i que continguessin aquesta pressuposició. Amb tot, la incrustació d'una *EXC* en un predicat *factiu* és forçada en català (21) i no és sempre veritat la pressuposició proposada per Grimshaw, no ja en català sinó també en anglès (22).

- (21) a. ??Ja sé que alt que és en Pau.
 b. ??No em puc creure que alt que és en Pau.
 c. ??És sorprenent quin pastís tan bo que ha fet en Ferran.

Si els exemples en català són marginals⁹ (sols semblen acceptables amb el mot-*qu com*), aleshores no podem dir que les condicions de subordinació de les *EXC* aporten informació sobre les seves propietats semàntiques. En altres paraules, perdem part de la motivació per afirmar que el contingut de les exclamatives està pressuposat, ja que els

9. No els hem descartat absolutament, perquè el parlant pot vacil·lar a l'hora de donar judicis d'acceptabilitat. En tot cas, no són exemples clarament acceptables i això ja és prou significatiu. Noteu que tampoc funcionen del tot bé les interrogatives-*qu* en aquesta posició.

- (i) ?És sorprenent qui ha vingut.
 (ii) ??És sorprenent quin home ha vingut.

El fet que (ii) sigui lleugerament més marginal que (i) pot suggerir que, en realitat, (i) funciona com una relativa lliure i no denota, doncs, una oració, sinó un individu. D'aquesta manera (i) es podria equiparar a (iii). Ho deixem com un suggeriment per a futura recerca.

- (iii) És sorprenent l'home que ha vingut.

predicats factius no seleccionen *EXC* en català. Les dades següents apunten cap a la mateixa direcció.

(22) Que plena/buida que està l'ampolla!

Noteu que dels exemples de (22) no se segueix forçosament que l'ampolla estigui (completament) plena o (completament) buida, com seria esperable si seguíssim el patró que planteja GRIMSHAW (1979). Aquest comportament s'estén a la resta d'adjectius graduables que contenen una escala tancada (en aquest cas, l'ampolla conté un grau màxim de plenitud i de buidor. Però hi ha adjectius, com *alt*, que tenen una escala oberta, ja que no existeix un grau màxim d'alçada. Veg. KENNEDY i McNALLY, 2005).

D'altra banda, la bibliografia caracteritza les *EXC* per tenir un rol en el discurs peculiar, ja que no fan ni de preguntes ni d'asseveracions. Com observa Villalba (2003), una *EXC* no es pot respondre (23), tot i que sí que pot requerir confirmació (24).

(23) A: Que alt que és en Pau! B: # 2,10 metres.

(24) A: Que alt que és en Pau!, oi? B: I tant!

Potser sembla evident en català que unes *EXC* com les de (23) i (24) no s'hagin de poder respondre, perquè el mot-*qu que* no introdueix interrogatives, com sí que ho fa *com*; però en anglès, *que* i *com* es tradueixen per *how*. Sigui quin sigui el motiu de plantejar-se aquesta possibilitat, ja hem esmentat paràgrafs més amunt que el parlant que profereix una *EXC* no reclama del destinatari que l'informi, sinó que ell mateix dóna la informació. El que esdevé més intrigant és per què no poden servir per fer una asseveració (25) si, a més, poden requerir confirmació com les declaratives (26).

(25) A: Com és d'alt en Pau? B: # Que alt que és!

(26) A: En Pau és molt alt, oi? B: I tant!

Els estudiosos esmentats prèviament atribueixen aquest comportament al fet que les *EXC* tenen un contingut pressuposat i que hom no

pot donar una informació que el destinatari reclama a partir d'una informació que el parlant considera que el destinatari ja coneix. Ens trobem de nou al cap del camí: quines proves hi ha per dir que el contingut de les exclamatives en català està pressuposat?, i què és exactament el que està pressuposat? Deixem aquesta pregunta enlaire, ja que no influirà el desenvolupament d'aquest article. Ens quedem amb aquest fet, que les *EXC* no serveixen per preguntar (com les interrogatives) ni per respondre (com les declaratives), la qual cosa les converteix en un tipus oracional singular.

Retornant a la caracterització de les *EXC* que s'ha proposat a la bibliografia sobre aquest tipus d'oració, hem pres nota que qualsevol oració-*qu* en què el parlant no vol conèixer la identitat del mot-*qu*, sinó que presenta aquesta informació com a contingut pressuposat, és una *EXC*. A aquesta dada hem d'afegir que, en tots els casos, el contingut d'una *EXC* fa referència a un fenomen o a un grau no estàndard, fora del que seria esperable. Les oracions que inclouen totes aquestes característiques són considerades *exclamatives* i la resta, no. Heus aquí la classificació de Zanuttini i Portner (2003), la qual conté dades de l'anglès i de l'italià:

(27) Exclamatives

- a. What a nice guy he is!
'Quin noi tan amable!'
- b. Che caro che è!
'Que car que és!'
- c. Che libro ha comprato Gianni!
'Quin llibre que ha comprat en Joan!'
- d. Chi inviterebbe per sembrare importante!
'Qui (no) convidaria per semblar important!'

D'aquestes dades ens sorprèn la presència de (26d). En primer lloc, noteu que (26d) es correspondria en anglès a una oració ben formada sempre que hi hagués inversió entre el subjecte i el verb. És a dir, si la consideréssim una interrogativa: «Who would he invite to seem important?». Curiosament, la frase «Who he invites to seem important!» —sense inversió entre subjecte i verb— és inacceptable en anglès, i la

corresponent amb inversió és descartada com a *EXC*, perquè es pot respondre. D'altra banda, cal tenir en compte que les frases com (26d) sols són possibles quan el verb està en condicional; restricció que, com veurem a les seccions que segueixen, no és pròpia de les *EXC*.

Per tant, veiem que els criteris que proposen no són prou adequats, ja que es basen en dades que no tenen correspondència en català i fan una selecció d'oracions que incorpora possibles *FE*. Per tot això val la pena repensar què és i què no és una *EXC* i mirar de proporcionar diagnòstics que afinin més.

4. FALSES EXCLAMATIVES

4.1. Oracions-*qu* introduïdes per determinades partícules i formes verbals

Anomenem així aquelles oracions subordinades introduïdes per un mot-*qu* (com *qui*, *què* o *on*) que precedeixen partícules que indiquen una actitud o que són seleccionades per un verb de percepció com *mirar* amb mode imperatiu. Per exemple:

- (28) Renoi què mengen aquests americans!
- (29) Mira per què plora aquesta beneita, ara!

La frase de (28) està introduïda per la partícula *renoi* (l'hauríem poguda substituir per *òndia*, *caram* o d'altres amb les mateixes propietats), la qual tramet una actitud del parlant. D'altra banda, a (29) hi tenim la forma imperativa *mira* i una oració introduïda pel mot-*qu* per *què*. Crucialment, per interpretar aquesta frase com a *FE* hem d'entendre que el parlant vol fer partícip l'interlocutor d'allò que ha vist, perquè li ha provocat una emoció que vol compartir (*mira* es podria substituir per *guaita*, per *fixa't* o per *capta*, en un registre col·loquial). Si el parlant desconeix el motiu del plor, aleshores no hi ha cap perill de confusió amb una *EXC*. En aquesta accepció, el parlant demana a l'interlocutor que esbrini alguna cosa. Observeu com, en el primer cas (*FE*), l'oració podria seguir com a (30) i en el segon (interrogativa), com a (31).

- (30) ...! Diu que no li agrada el pentinat que li ha fet la mainadera.
 (31) ... Ja fa estona que somica i no entenc aquest desconsol.

4.2. *Interrogatives que indiquen una actitud*

En aquest grup incloem oracions interrogatives-*qu* que solen aparèixer com a oracions principals, però que poden estar inserides en expressions com *es pot saber + oració-qu?!*

- (32) a. Qui et penses que ets?!
 b. Què li agafa a ta mare?!
 (33) a. Es pot saber què li agafa a ta mare?!
 b. Què li agafa a ta mare?!, si es pot saber...

Noteu l'ús que fem dels signes de puntuació: convencionalment tanquem primer l'oració amb un signe d'interrogació (aquesta construcció és formalment una interrogativa) i després amb un signe d'admiració (assenyala l'entonació no neutral).¹⁰

El to de veu elevat i l'entonació singular d'aquestes frases s'explica perquè el parlant emet aquestes interrogatives no únicament per aconseguir una resposta, sinó sobretot per mostrar la seva ràbia o sorpresa. Per això, poden incorporar expressions com *carai* o *dimonis*, que acompanyen el mot-*qu*.

- (34) Qui carai et penses que ets?!

Amb tot, es poden respondre. Jutgeu, si no, el següent diàleg:

- (35) A: Què dimonis has fet?! M'has deixat la casa feta un nyap!
 B: És que volia canviar els mobles de lloc...

10. No es feia necessària aquesta puntuació en el tipus anterior, ja que les interrogatives eren subordinades i era el predicat l'encarregat d'aportar la força a la frase. Aquesta mera convenció és una eina que ens ajuda a interpretar correctament un tipus de frase en què l'entonació hi juga un rol decisiu.

4.3. Interrogatives retòriques

És característic d'aquest tipus d'interrogativa el fet que pressuposa la seva pròpia resposta. Per tant, no s'empra per formular una pregunta. Les interrogatives retòriques solen portar el verb en mode condicional o bé contenen un verb modal. Tenen la singularitat d'expressar una oració de la polaritat oposada a la que apareix superficialment. És a dir, acostumen a denotar oracions que inclouen quantificadors negatius, com a (36).¹¹ Quan no hi ha marques negatives (i.e., quan el verb està en forma afirmativa), la proposició pressuposada és de polaritat negativa, com a (36). I quan la interrogativa retòrica és negativa, com a (37), aleshores la proposició que denota és positiva.

(36) Qui ho havia de dir? → **Ningú** no ho havia de dir

(37) Què no faria per ser a la seva graduació? → Ho faria **tot** per ser a la seva graduació¹²

Com que la negació a (37) no nega, sinó que en realitat afirma, se la denomina *negació expletiva*. És remarcable que Alonso Cortés (1999) classifiqui aquestes oracions amb negació expletiva com a preguntes exclamatives i, en un grup diferent, les interrogatives retòriques. Hem cregut més convenient agrupar-les ja que tenen essencialment les mateixes propietats. El que predisposa Alonso Cortés a separar-les és que, segons aquest autor, la negació expletiva és una op-

11. Per un estudi sintàctic, semàntic i pragmàtic de les interrogatives retòriques i de quines propietats formals les diferencien de les interrogatives neutres, veg. HAN (2002).

12. Recordeu la frase (27d), que repetim com a (i), i que passava com a EXC segons Zanuttini i Portner (2003).

(i) Chi inviterebbe per sembrare importante (?) (!)
'A qui (no) convidaria per semblar important?'

És interessant descobrir que sols és acceptable quan el verb està en mode condicional i que amaga una oració declarativa. El que no és evident és si la proposició seria «Convidaria qualsevol per semblar important» o «Convidaria una persona de característiques X per semblar important». Per tant, no posarem la mà al foc sobre la identitat d'aquesta interrogativa.

ció per a qualsevol pregunta exclamativa, mentre que en aquest article considerem que és pròpia de qualsevol interrogativa retòrica que denoti una oració afirmativa.

4.4. *Oracions-qu optatives*

Finalment, esmentarem un altre tipus de construcció-*qu* que no funciona com una pregunta i que tampoc no reuneix les propietats de les *EXC*. Les hem denominades *oracions-qu optatives* i, així com les interrogatives retòriques, amaguen una oració declarativa. Generalment les optatives expressen un desig, solen portar el verb en mode subjuntiu, i el parlant les emet sense esperar la resposta d'un interlocutor.

(38) Qui tingués la teva edat!

La proposició que denota (38) podria ser «M'agradaria tenir la teva edat» o «Tant de bo que tingués la teva edat!». A diferència de les retòriques, aquestes construccions no es poden considerar interrogatives, ja que, característicament, porten el verb en subjuntiu, un tret no propi de les interrogatives. Més aviat, una oració com la de (38) sembla paral·lela a una pròtasi de condicional: *Si jo/hom tingués la teva edat...* (G. Rigau, comunicació personal)

Resumint, de les oracions-*qu* que es poden confondre amb les *EXC* n'hem fet quatre grups segons el seu comportament. La primera classe és la de les oracions-*qu* introduïdes per certes partícules, la segona és la de les interrogatives proferides com a resultat d'un acte que crea una actitud al parlant, la tercera és la de les interrogatives retòriques i la quarta, la de les oracions optatives introduïdes per un mot-*qu*. Totes aquestes construccions generen confusió, perquè les escrivim amb un signe d'admiració, el parlant no té una actitud neutral a l'hora de emetre-les i en cap cas sembla que es profereixin per aconseguir una resposta que el parlant desconeix. Tot seguit mostrem que hi ha proves formals que les distingeixen del que aquí hem denominat *EXC*.

5. PROVES

Elliott (1974) fa un article per defensar que les *EXC* tenen una identitat pròpia diferenciada de la de les interrogatives i que aquesta distinció no sols es basa en el significat o en les condicions d'ús de cada un dels tipus oracionals, sinó que hi ha uns fonaments sintàctics. En la seva línia, en aquest article no ens interessa defensar que les *EXC* són un tipus oracional, sinó que volem proposar proves formals (de caire sintàctic, semàntic i pragmàtic) que ens ajudin a identificar-lo, atès que hi ha altres construccions (les *FE*) que, com hem vist a § 2 i § 3, converteixen la frontera entre interrogatives i *EXC* en terra de ningú.

5.1. *Objectes vs. subjectes*

Com mostrarem tot seguit, les *EXC* exhibeixen més restriccions quan el sintagma-*qu* és un subjecte que no pas quan és un objecte. De fet, quan el sintagma que es pondera és un objecte, tenim la seguretat que l'*EXC* serà acceptable. Si és un subjecte ens haurem d'ajudar del context per fer-la bona.

- (39) a. Quin pastís que ha portat aquesta mare!
 b. Quin pastís tan bo/dolent/dolç que ha portat aquesta mare!
- (40) a. *Quina mare que ha portat el pastís!
 b. ??Quina mare tan responsable que ha portat el pastís!

D'altra banda, convé observar que segurament l'*EXC* és menys acceptable si el subjecte és d'una oració transitiva que no pas inacusativa. Comparem (40a) amb (41):

- (41) Quins estudiants que han vingut aquest any!¹³

13. És complicat d'afirmar-ho rotundament, perquè el context hi juga un rol molt important en l'acceptabilitat de les *EXC*. Però és possible que les *EXC* siguin més bones quan el subjecte és d'un verb inacusatiu que no pas d'un verb inergatiu. El verb de (41) és inacusatiu, la qual cosa indica que el seu subjecte té un comportament semblant al

Observem ara què passa amb les FE. Repetirem per comoditat les dades rellevants.

- (42) a. Mira qui ha corregut la maratón! El nostre professor de química!
 b. Què li agafa a ta mare?!
 c. Qui ho havia de dir!
 d. Qui tingués la teva edat!

El que es desprèn de (42) és que les FE no tenen cap restricció semblant a les EXC, i que poden tenir sintagmes-*qu* amb funció de subjecte tant si el verb és transitiu (42c,d), com intransitiu (42a,b). I tot plegat, sense haver de recórrer a l'enriquiment del context per millorar-les.

5.2. Tria de mots-*qu*

Fins aquest moment havíem acordat que empràvem el terme EXC per referir-nos a les exclamatives-*qu*, aquelles que van introduïdes per un mot o un sintagma-*qu* propis de les interrogatives. Ara ha arribat el moment de matisar-ho: del conjunt de mots-*qu* de què disposa la llengua, sols un petit subconjunt és hàbil per formar EXC. En realitat, dels mots-*qu* interrogatius, només *com*, *quant*¹⁴ i els sintagmes formats per *quant-* + N i *quin-* + N¹⁵ apareixen en EXC. A banda d'això, existeix un mot-*qu* únicament exclamatiu: *que*.

---

d'un objecte. En canvi, *plorar* és inergatiu, cosa que hauria d'indicar que el seu subjecte es comporta més aviat com el subjecte d'un verb transitiu (veg. ROSSELLÓ (2002) per a una explicació sobre la distinció entre els verbs intransitius). Ara comparem (41) amb (i), i probablement el judici d'acceptabilitat de (i) serà com el de (40a), i el de (ii) com el de (40b):

- (i) *Quina mare que ha plorat!
 (ii) ??Quina mare tan valenta que ha plorat!

Ara bé, quedem alerta a altres factors que puguin ser responsables d'aquesta asimetria en els judicis, i sobretot de descobrir de quina manera influeix el context en la bona formació de les EXC.

14. Segons el dialecte, *quant* és força marginal i clarament substituïble per *com*.

15. Per més informació sobre la distribució de cadascun dels sintagmes, veg. BRUCART i RIGAU (2002: 1571).

- (43) Com/quant plou!
- (44) Quins nois tan estudiosos que m'han tocat aquest any!
- (45) Quants llibres que has de llegir encara!
- (46) Que lent que passa el temps!

Els mots-*qu* que sens dubte queden eliminats dels contextos d'EXC són *per què* i *quan*, com s'illustra a (47):

- (47) a. *Per què plou!
- b. *Quan plou!

És prou interessant notar que les oracions de (47) esdevenen acceptables si estan inserides en un predicat com *guaita*, o si estan precedides per la partícula *òndia*. Amb tot, si efectuem aquesta modificació es tornen FE del primer tipus (veg. § 4.1.).

Semblantment passa amb *on*: no és acceptable per a una EXC, però sí per a qualsevol de les FE. (48a) correspon a l'oració-*qu* subordinada, (48b) a la interrogativa amb actitud i (48c) a una interrogativa retòrica que expressa una proposició (per exemple «no anirem a parar enlloc»).

- (48) *On para la Maria!
- (49) a. Mira on para la Maria! Enmig de la gentada!
- b. On dimonis para la Maria?!
- c. On anirem a parar!

Pel que fa a les optatives, segurament sols tenen sentit amb el mot-*qui* fent de subjecte. Per tant, no podem il·lustrar el cas d'*on*.

Quant a *qui* i *què*, val la pena recordar la restricció de § 5.1. Com que els subjectes no solen ser bons candidats a pronoms-*qu* exclamatius, la frase de (50a) és automàticament eliminada. Pel que fa a la resta, en cas que creguem que es poden salvar, és perquè entenem que podem seguir els procediments necessaris per convertir-les en FE, tal com hem fet a (49).

- (50) a. *Qui plora!
 b. *Amb qui surts!
 c. *Què et preocupa!

5.3. Analogia amb oracions completives

Hi ha llengües romàniques de subjecte nul, com el català o l'italià, que poden formar les EXC amb una partícula *que*, equiparable a la conjunció *que* que introdueix una oració completiva (e.g., *m'ha dit que vindrà*). Aquesta partícula, únicament present a les EXC formades amb un sintagma-*qu* (i.e., i no amb un mot-*qu*), és incompatible amb les FE.

- (51) a. *Òndia amb qui que surts!
 b. *Què dimonis que has fet?!
 c. *Qui que tingués més temps!

Els exemples de (51) no són prou significatius si només passéssim el sedàs pels mots-*qu*, ja que la presència de *que* també fa inacceptable les EXC amb mots-*qu* (cf. (52)). Per això cal contrastar les EXC amb les FE que puguin aparèixer amb un sintagma-*qu*, com les interrogatives retòriques (cf. (53)).

- (52) *Com que balles!
 (53) a. *Quina mare que no hauria volgut assistir a la graduació del seu fill! —//→ Tota mare hauria volgut assistir a la graduació del seu fill.
 b. *Quina noia que hauria vingut a veure'm a mi! —//→ Cap noia no hauria vingut a veure'm a mi.

Tindrem més coses a dir sobre la partícula *que* i la negació a la secció 5.6.

Per la seva banda, a les llengües germàniques com l'alemany és característic que equiparin les EXC amb les subordinades pel fet que comparteixen l'ordre dels constituents. És a dir, mentre que en les interrogatives el verb precedeix el subjecte, a les EXC cada constituent és

al lloc on seria si aquella oració fos una completiva. Això significa que el verb és al final de l'oració.¹⁶

- (54) a. Ich denke, dass Ludwig sehr groß ist.
jo penso que Lluís molt alt és
'Penso que en Lluís és molt alt.'
- b. Wie groß Ludwig ist!
com alt Lluís és
'Que alt que és en Lluís!'
- c. Wie groß ist Ludwig?
com alt és Lluís
'Com és d'alt en Lluís?'

L'anglès és més opac en aquest sentit, ja que l'ordre de les subordinades és el mateix que a les oracions principals. Amb tot, és interessant que hi hagi asimetria amb les interrogatives. Com es pot observar a (55) i (56), una interrogativa exigeix que hi hagi inversió entre subjecte i verb o la presència de l'auxiliar *do* quan s'escau. En canvi, aquestes modificacions no poden tenir lloc en una *EXC*.

- (55) a. How tall John is!
'Que alt que és en Joan!'
- b. How tall is John?
'Com és d'alt en Joan?'
- c. *How tall is John!
- (56) a. What a nice man I met!
'Quin home tan amable que he conegut!'
- b. What man did you meet?
'Quin home has conegut?'
- c. *What a nice man did you meet!

16. Reconeixem, això no obstant, que almenys d'Avis (2002) defensa que una oració-*qu* en alemany amb inversió de subjecte i verb també es pot interpretar com a *EXC*. Caldria comprovar si passaria les proves que proposem.

- (i) Wie groß du bist!
com alt tu ets
'Que alt que ets!'
- (ii) Wie groß bist du!

5.4. Restriccions del sintagma-*qu*

Sota aquesta etiqueta genèrica volem agrupar les característiques relacionades amb els components del sintagma-*qu* que estableixen una distinció entre FE i EXC.

5.4.1. Sintagma-*qu* partitiu

Els sintagmes-*qu* partitius (e.g., *quin d'aquests...*) són incompatibles amb les EXC, però no amb les FE retòriques.

- (57) a. *Quin d'aquests pastissos que ha fet!
 (58) a. Quin d'aquests quadres no hauria comprat!

5.4.2. Mot-*qu* + *més*

També és incompatible amb les EXC la presència de l'adverbi *més* acompanyant un mot-*qu* (e.g., *qui més...*).

- (59) a. *Com més has jugat!
 (60) a. Qui més no ho hauria intentat!

No s'ha de confondre aquesta restricció amb l'ocurrència de *més* (o *tan*) dins d'un sintagma-*qu*, ja que en aquest cas *més* modifica l'adjectiu que acompanya (cf. (61)).

- (61) Quin espectacle [més bonic] que hem vist al parc!

5.4.3. Dimonis

Una expressió com *dimonis*, *carai* o altres sinònims és un marcador de l'actitud que té el parlant quan formula una pregunta i el que ens empeny a escriure el signe d'admiració. Amb tot, no pot aparèixer

en una *EXC*. És per això que la presència de *dimonis* converteix (62) en mal formada. Ni tan sols es pot interpretar (62) com una *FE*, a causa de la mena de verb que és *menjar* (ampliem aquest tema a § 6.2).

(62) Com (*dimonis) menja en Joan!

5.4.4. *Adjectius acompanyats de tan o més*

Les *EXC* introduïdes per un sintagma-*qu* que contenen un adjectiu que es pondera han d'incloure també l'adverbi *tan* o *més* en català.¹⁷ Només poden aparèixer sols aquells pocs adjectius que generalment precedeixen el nom, com *bon* o *pobre*. No és el cas en anglès, on els adjectius sempre precedeixen el nom (veg. els exemples de (55) i (56) més amunt).

- (63) a. Quin home *(*tan/més*) amable_{OBJ} que va conèixer la Maria_{SUBJ}!
 b. Quin (*tan) bon home que va conèixer la Maria!

Quan un adjectiu apareix en una interrogativa, el que fa és restringir el conjunt d'objectes a què es refereix el nom modificat per aquest adjectiu. Aquesta és l'única interpretació d'una oració com (64).

(64) Quin home honest hauria enganyat la Maria!

A (64) l'home que queda descrit l'hem de buscar en el conjunt que representa la intersecció dels individus que són homes i els individus

17. Alonso Cortés també considera que la presència *tan* descriu un límit entre les *EXC* i les «preguntes exclamatives». En concret, esmenta que «la palabra *quién* no pondera ni intensifica una propiedad que recorra los valores de una escala [...]» i que les frases com (i) poden coaparèixer amb un sintagma introduït per *tan* i seguit d'un adjectiu (ii).

- (i) ¡Fíjate qué gente viene por aquí!
 (ii) a. ?*¡Fíjate quién viene tan triste por ahí!
 b. ¡Fíjate qué gente tan {rara, alta, triste} viene por ahí!

que són honestos. No es diu pas que l'home és honest en un grau elevat, com seria propi d'una *EXC*. Es pot afirmar que cap de les *FE* pot contenir *tan* o *més* modificant un adjectiu.¹⁸

5.5. *Mode i temps*

L'única constricció que tenen les *EXC* respecte del mode i del temps és la incompatibilitat amb el subjuntiu.¹⁹ Per contra, com ja hem avançat, les oracions-*qu* optatives i les retòriques solen anar aparellades amb el subjuntiu i el condicional respectivament (65). I les interrogatives que indiquen actitud solen tenir el verb en present o passat d'indicatiu (66).

- (65) Quines coses tan fantàstiques que faràs! / faries! / hauries fet! / *fessis!
- (66) a. Com t'atreveixes?! / t'has atrevit?!
b. *Com t'atreviràs?! / t'atreviries?!

5.6. *Negació*

Les *EXC* no coapareixen fàcilment amb elements negatius. Pel que fa a la negació mitjançant l'adverbi *no*, sols és possible en contextos molt determinats i només amb el sintagma *-qu* introduït per *quant-*.

18. És prou interessant observar que una interrogativa neutra (cap de les *FE*) sí que pot contenir un adjectiu modificat per *tan* o *més*. Amb tot, són vàlides en contextos molt limitats. En concret, (i) té una interpretació *eco*. És a dir, el parlant que emet la interrogativa fa referència a unes paraules prèvies de l'interlocutor; i l'ús de *més* a (ii) no s'empra per indicar que el grau d'importància és fora del normal, com sí que passa en *EXC*.

- (i) Quin assumpte tan important el va retenir a casa?
(ii) Quin assumpte més important que aquest el va retenir a casa?

19. Aquí cal fer una matisació. El subjuntiu és el mode més normal en *EXC* com les següents:

- (i) Que bé que hagi aprovat l'examen de conduir!
(ii) Quina sort que hagi arribat a temps!

En aquests casos entenem que després de la partícula *que* hi ha un subjecte oracional (*que hagi aprovat l'examen de conduir* o *que hagi arribat a temps*) que té com a predicat el sintagma-*qu* (*que bé* o *quina sort*). Per tant, no hi ha verb principal en subjuntiu i l'argument no queda invalidat.

(67) Quants llibres que no has llegit!

Concretament, cal que el parlant estigui assenyalant uns llibres que tingui a la vista, i aleshores l'oració té sentit (sobre això, veg. VILLALBA, 2004). A la resta de casos el resultat és molt pitjor. Fixem-nos, però, encara, en un altre fet: si l'oració té la partícula *que* pròpia de les *EXC* o *tan/més* + adjectiu, aleshores la negació és estàndard (68). En canvi, quan no hi ha marques decisives d'*exclamativitat*, la negació es pot interpretar com a expletiva i l'oració és, aleshores, una interrogativa retòrica (69).

(68) a. ??Quines coses que no hauria fet si m'ho haguessis demanat!

b. *Quines coses tan dolentes que no hauria fet si m'ho haguessis demanat!

(69) Quines coses no hauria fet si m'ho haguessis demanat!

A banda de l'adverbi *no*, ens hem de referir als termes de polaritat negativa. Són elements lèxics la interpretabilitat dels quals depèn de la presència en una posició prou propera d'un inductor negatiu (veg. ESPINAL, 2002). D'inductors negatius n'hi ha de diferents tipus. El més evident és la negació oracional.

(70) En Joan *(no) estima ningú

Si retirem el *no*, aleshores la frase no té sentit. D'alguna manera *ningú* depèn de la negació. Són de la mateixa naturalesa *res*, *enlloc*, *mai* i d'altres expressions com *la més remota idea*, en contextos com el de (71).

(71) Dubto que en Miquel tingui la més remota idea del que està passant.

Entre els inductors que menciona Espinal (2002: § 24.3.2), hi ha les interrogatives i les exclamatives retòriques. En contra d'aquesta afirmació, sí que acceptem que els mots com *ningú* poden ocórrer en el context de les interrogatives retòriques (recordem que expressen una proposició negativa), però defensem que són inacceptables en *EXC*. Compareu (72) i (73):

- (72) Quin mal li hauria fet a ningú! → No li hauria fet cap mal a ningú
- (73) a. *Quin mal que li ha fet a ningú!
b. Quin mal que li ha fet a la Maria!

El que volem mostrar amb la frase de (72) és que una interrogativa retòrica que conté negació expletiva fa possible l'aparició d'un terme de polaritat negativa (en aquest cas, *ningú*). En canvi, una EXC com la de (73a) no pot. El que volem mostrar amb (73b) és que un mot que no sigui de la naturalesa de *ningú* sí que pot ocórrer en un context exclamatiu, la qual cosa ens confirma que una EXC no és un bon inductor negatiu.

5.7. Preguntes, respostes i confirmacions

Un fet que separa les FE que indiquen una actitud i les EXC és que les primeres es poden respondre i les segones no (com s'ha vist a § 3.1). Ho exemplifica la possibilitat de les FE de parafrasejar-se amb *es pot saber...* possibilitat que no tenen les EXC.

- (74) *Es pot saber quines pastes tan dolentes que has fet?!

Aquesta paràfrasi convida a una resposta, la qual cosa és inexistent en una EXC. La mala formació de (74) s'explica per la presència del *que* i del sintagma introduït per *tan*, propis de les EXC.

Certament, les EXC no serveixen per respondre ni per preguntar, però sí que poden introduir una partícula que expressa demanda de confirmació, com *oi?* o *eh?*, les quals no combinen bé amb les FE.

- (75) Quines llengües tan exòtiques que aprèn la Maria!, eh?/oi?
(76) *Què fa la Maria?!, eh?/oi?²⁰

20. Sí que pot aparèixer *eh* en alguns contextos, però en aquest cas no denota una petició de confirmació, sinó que exigeix una reacció de l'interlocutor. Noteu que no es pot substituir per *oi?* Per exemple:

- (i) Què t'empatolles?!, eh?! / *oi?! Digue'm la veritat d'una vegada!

6. VALORACIÓ DELS RESULTATS

6.1. Com són les EXC

En aquest article hem restringit la recerca a una construcció molt concreta: les oracions exclamatives-*qu* i hem proposat unes pistes per diferenciar-les de les oracions-*qu* amb les quals es confonen. De seguida hem deixat de banda la noció d'exclamació i ens hem centrat en la sintaxi i la semàntica del tipus oracional exclamatiu.

De les proves de § 5 es desprèn que les EXC són formalment semblants a les interrogatives però que, si emprem un sedàs més fi, comencen a sorgir les diferències. Certament, comparteixen ordre de constituents (mot-*qu*+(**subjecte*)+verb). Però, per exemple, les EXC tenen constriccions inexistentes en les FE (e.g., objecte vs. subjecte). Això ens fa pensar que segurament les semblances que podem establir entre els dos tipus oracionals són únicament derivades del fet de contenir un mot-*qu*, el qual empeny el sintagma a situar-se a la perifèria oracional esquerra.²¹

Tot seguit presentem els ingredients bàsics que ens permeten traçar una línia divisòria entre les FE i les EXC, i que representen una proposta de mínims per descriure el tipus oracional protagonista d'aquest article.

En primer lloc, ens fixem en el fet que els adjectius han d'anar precedits per *tan* o *més*. Aquests adverbis els anomenem *operadors de grau*, perquè lliguen una variable de grau que contenen la mena d'adjectius que poden aparèixer en EXC, a saber, *alt*, però no *rectangular* (*quin noi tan alt!* vs. **quina taula tan rectangular!*). Això significa que sols seran aptes per a les EXC aquells sintagmes-*qu* que puguin contenir un operador de grau o, alternativament, que siguin operadors de grau ells mateixos. En aquest segon grup incloem *que*, *com* i *quant*. Tots aquests poden elevar el grau dels adjectius graduables (o d'altres predicats escalars, com verbs o adverbis) fins a un nivell que

21. Crucialment, el trajecte del sintagma-*qu* no és exactament igual al que fa, posem per cas, un element focalitzat, ja que aquest no comporta l'aparició de la partícula *que* (BUNYOLS (**que*) vull, i no torrons!). Però aquest estudi el deixem per una altra ocasió.

excedeixi notablement el que es considera estàndard. Així, *que* quantifica sobre adjectius i adverbis (*que alt, que bé*) i *com* també sobre verbs (*com corres!*). Per eliminació, *qui* o *per què* no poden formar part de l'inventari dels mots-*qu* exclamatius: no poden contenir un sintagma introduït amb *tan/més* ni són operadors de grau.

Aquestes propietats són suficients: el mot-*qu*, el predicat graduable i l'operador de grau dins del sintagma-*qu* que fa augmentar considerablement el grau del predicat. A banda d'això, caracteritzarem mínimament les EXC dient que transmeten una actitud del parlant envers l'alt grau d'una propietat escalar que caracteritza un individu. D'aquí que en algunes llengües puguin anar inserides en predicats factius emotius. L'emoció que hi pot haver darrere pot ser sorpresa, admiració o angúnia, i pot estar materialitzada per un predicat (*és sorprenent, és fantàstic, és repugnant*) o es pot descodificar del context (en el cas de les EXC independents). Per acabar, anotarem que no atribuirem a la factivitat el fet que les EXC no serveixin per preguntar i per respondre, sinó al fet que estan lligades a un acte de parla que no té la funció d'afegir informació al context de forma asseverada ni la de reclamar-ne.

6.2. *El cas del com*

Potser les oracions més problemàtiques al moment de distingir EXC de FE són les introduïdes per *com*. Segurament perquè, a diferència de *que*, pot aparèixer indistintament en interrogatives i EXC, i perquè, a diferència de *quin-* + N, no pot anar seguida de *que*. Heus aquí unes frases que poden crear confusió:

- (77) a. Com pot ser tan estúpid, en Martínez?!
 b. Com es pot ser tan mesquí?!

Aquestes frases no sols denoten una actitud, sinó que, a més, contenen un mot-*qu*, l'operador *tan* i un adjectiu escalar... Per què no hauríem de dir que són EXC?

Per començar, sí que inclouen *tan*, que modifica un adjectiu, però no és a la perifèria. A més a més, *com* ja és un operador de grau en si

mateix, de manera que en aquesta frase hi ha dos operadors de grau: *tan* modifica l'adjectiu (*estúpido, mesquí*) i *com* modifica el verb (*pot*).

Ara bé, el *com* de (77) es *demana* per la manera, mentre que el *com* exclamatiu pot *incidir* sobre la manera. Ho il·lustrem amb la frase següent:

(78) Com menja, en Pere!

(78) té dues interpretacions possibles: d'una banda, podem entendre que en Pere menja molt (*com* modifica la variable de grau del verb *menjar*); de l'altra, podem entendre que en Pere menja d'una manera molt X, on X és un adjectiu que recuperem del context. Pot ser una manera molt refinada, molt barroera o molt original. Tot depèn de la situació. En aquest cas *com* modifica el grau d'un modificador del verb *menjar* que no s'expressa verbalment (tot i que també es pot manifestar: *com menja de barroerament en Pere!*).

És interessant observar que aquestes dues opcions no estan disponibles en el *com* interrogatiu. En una interrogativa aquestes dues tasques estan repartides entre *com* i *quant*. El paral·lel de (78) en interrogatiu seria (79).

- (79) a. A: Com menja, en Pere? B: Amb les mans. A veure si aprèn a fer servir els coberts.
 b. A: Quant menja, en Pere? B: Moltíssim. Hauria de fer règim.

Si ho apliquem als casos problemàtics de (77), tot i que són frases que mereixen atenció especial, de moment podem avançar que no són EXC. I no és només perquè sols ofereixen una interpretació i perquè es demanen sobre la manera. Una altra raó és la mena de verb.

Hi ha verbs que no són inherentment quantificables (per exemple, *descobrir*) i d'altres que, a més, no són fàcils de modificar amb un adverb de manera (per exemple, *poder*). Vegem què passa quan volem modificar-los amb un *com* exclamatiu:

(80) Com has descobert el tresor!

L'única interpretació possible és que l'interlocutor ha descobert el tresor d'una manera molt X (e.g., *singular*). Si no podem dir *En Ramon ha descobert molt el tresor*, no podem obtenir la lectura en què el *com* exclamatiu incideix sobre una variable de grau del verb.

(81) *Com has pogut caminar!

Poder no té ni tan sols l'altra lectura, perquè, si bé es pot *caminar* de moltes formes, no es pot *poder* de moltes formes. Per tant, la interpretació, tant de (77) com de (81), és d'interrogativa dotada d'una actitud. Vet aquí dos possibles contextos: per a (77), el parlant està enfurismat i se'n fa creus que sigui possible que un individu sigui estúpid o mesquí fins a un punt que no creia possible; per a (81), el parlant està enfadat perquè l'interlocutor ha gosat caminar quan el metge li ho havia prohibit. De fet, (81), com a interrogativa, es podria parafrasejar així: «Com és possible que hakis caminat?!».

Ja per acabar, la prova infalible i més senzilla és la interposició de les expressions com *dimonis*:

- (82) a. Com dimonis es pot ser tan estúpid?!
 b. Com dimonis es pot ser tan mesquí?!
 c. Com dimonis menja en Pere?!
 d. Com dimonis has descobert el tresor?!
 e. Com dimonis has pogut caminar?!

Tot i que totes les oracions de (82) són acceptables, no tenen les mateixes interpretacions que si fossin *exc*. D'entrada, totes es poden respondre, però no poden demanar confirmació. A més, si ens fixem en (82c), sols pot tenir una resposta i és referent a la manera de menjar, però no a la quantitat. Per exemple, podríem respondre «Amb les mans», però no «Moltíssim». I pel que fa a l'exemple de (82d), el parlant es demana estranyat quina ha estat la manera com ha aconseguit descobrir el tresor l'interlocutor. Pot ser que el parlant ho hagi intentat per uns mitjans diferents, però no ho hagi aconseguit. El verb *descobrir* no té grau i, per tant, el parlant no es pot meravellar del grau en què l'interlocutor ha descobert el tresor.

6.3. Què són les FE

Es pot observar de les proves presentades a § 5 que no totes les FE segueixen un patró uniforme. En altres paraules, els quatre grups no es diferencien de la mateixa manera de les EXC; hi ha propietats que comparteixen i propietats que no. Posem per cas, les interrogatives retòriques legitimen termes com *ningú*, però les interrogatives dotades d'una actitud, no. També hi ha característiques que alguna de les FE comparteix amb les EXC, com ara que les interrogatives subordinades poden estar inserides en els mateixos predicats que les EXC subordinades. Vegeu, si no, (83); hem de concloure dels raonaments de § 4 i de § 5 que (83a) és una interrogativa²² i que (83b) és una EXC.

- (83) a. Mireu qui acaba de passar per davant meu, en Noam Chomsky!
 b. Mireu quin lingüista tan important que acaba de passar per davant meu!

En resum, les FE comparteixen el fet d'estar introduïdes per un mot-*qu* i de ser pronunciades amb una actitud no neutral del parlant, que es correspon al fet que aquest no ignora la resposta en el cas de les interrogatives o que pressuposen una oració, en el cas de les interrogatives retòriques i de les optatives. Això les acosta a les EXC, ja que el parlant expressa una actitud i està compromès amb la informació que transmet (no demana al destinatari que la hi faciliti). Amb tot, hem vist que hi ha característiques formals que ens permeten distingir les unes de les altres.

22. En aquest context és discutible si es tracta d'una interrogativa o d'una relativa lliure, com proposa G. Rigau (c.p.), de l'estil *Qui m'ha ha donat sap per què ho ha fet*. Si canviem el mot-*qu qui* per *què* (que no pot introduir una relativa lliure), pot semblar més encertat dir que es tracta d'una interrogativa.

- (i) Mireu què ha fet aquest beneit!
 (ii) *Què ha fet aquest beneit passarà a la història.
 (iii) El que ha fet aquest beneit passarà a la història.

7. CONCLUSIONS

En aquest article hem intentat il·luminar una mica la qüestió de les exclamatives. És a dir, aportar unes quantes eines formals per distingir-les d'altres oracions que habitualment es confonen amb exclamatives i que aquí hem anomenat *falses exclamatives*. De bon principi hem advertit que fèiem una diferència entre exclamatives i exclamacions i que les exclamatives que estudiàvem són particularment les introduïdes per un mot o sintagma-*qu*. Les conclusions que n'hem tret és que aquestes exclamatives demanen d'un operador de grau a la perifèria oracional; un operador que modifiqui un argument de grau d'un predicat (adjectiu, adverb i o verb) i que l'elevi fins a un grau superior a un determinat límit establert contextualment pel parlant.

Ben segur que hi ha d'altres proves, però almenys aquestes són suficients per establir una frontera entre unes i altres oracions. Ara fa falta anar més enllà i trobar els motius del comportament que hem descrit. Però això ja és l'objecte d'una altra recerca. De moment hem fet una petita aportació perquè algun dia la qüestió de les exclamatives deixi de ser una incògnita.

ELENA CASTROVIEJO MIRÓ
Universitat Pompeu Fabra

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Ángel ALONSO CORTÉS (1999): *Las construcciones exclamativas. La interjección y las expresiones vocativas*, dins Ignacio BOSQUE i Violeta DEMONTE (ed.): *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*. Vol III, Madrid, Espasa Calpe, ps. 3993-4050.
- Ignacio BOSQUE (1984): *Sobre la sintaxis de las oraciones exclamativas*, «Hispanic Linguistics», núm. 1.2, ps. 283-304.
- Josep M. BRUCART i Gemma RIGAU (2002): *La quantificació*, dins Joan SOLÀ, Joan MASCARÓ, M. Rosa LLORET i Manuel PÉREZ SALDANYA (ed.): *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, ps. 1517-1589.
- Franz-Josef D'AVIS (2002): *On the interpretation of wh-clauses in exclamative environments*, «Theoretical Linguistics», núm. 28, ps. 5-31.

- Dale ELLIOTT (1971): *Toward a grammar of exclamations*, «Ohio State Working Papers in Linguistics», núm. 8, ps. viii-110.
- Dale ELLIOTT (1974): *Toward a grammar of exclamatives*, «Foundations of Language», núm. 11, ps. 231-246.
- M. Teresa ESPINAL (2002): *La negació*, dins Joan SOLÀ, Joan MASCARÓ, M. Rosa LLORET i Manuel PÉREZ SALDANYA (ed.): *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, ps. 2727-2797.
- Javier GUTIÉRREZ-REXACH (1996): *The Semantics of Exclamatives*, dins Edward GARRET i Felicia LEE (ed.): «Syntax at Sunset. UCLA Papers in Linguistics», Los Angeles, UCLA.
- Chung-hye HAN (2002): *Interpreting interrogatives as rhetorical questions*, «Lingua», núm. 112, ps. 201-229.
- Christopher KENNEDY i Louise MCNALLY (2005): *Scale Structure, Degree Modification, and the Semantics of Gradable Predicates*, «Language», núm. 81.2, ps. 345-381.
- Paul KIPARSKY i Carol KIPARSKY (1970): *Fact*, dins Manfred BIERWISCH i Karl Erich HEIDOLPH (ed.): *Progress in Linguistics*, la Haia, Mouton, ps. 143-173.
- Tomás NAVARRO TOMÁS (1948): *Manual de entonación española*, Madrid, Guadarrama.
- Lluís PAYRATÓ (2002): *L'enunciació i la modalitat oracional*, dins Joan SOLÀ, Joan MASCARÓ, M. Rosa LLORET i Manuel PÉREZ SALDANYA (ed.): *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, ps. 1149-1220.
- Joana ROSSELLÓ (2002): *El sintagma verbal*, dins Joan SOLÀ, Joan MASCARÓ, M. Rosa LLORET i Manuel PÉREZ SALDANYA (ed.): *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, ps. 1853-1949.
- Robert STALNAKER (1978): *Assertion*, «Syntax and Semantics», núm. 9, ps. 315-332.
- Xavier VILLALBA (2003): *An exceptional exclamative sentence type in Romance*, «Lingua», núm. 113.8 (agost), ps. 713-745.
- Xavier VILLALBA (2004): *Exclamatives and negation*, «Reports de recerca del Grup de Gramàtica Teòrica», UAB, GGT-04-02.
- Raffaella ZANUTTINI i Paul PORTNER (2003): *Exclamative clauses: at the syntax-semantics interface*, «Language», núm. 79, ps. 39-81.